

Кан? Каяа? Чүү?

Күрүне программасы

ДҮҮН БЮДЖЕТ ХУРАЛЫ

Дүүн, декабрь 4-түн хүнүндө, Кызыл хоорайның төлээлекчилер хуралының комитеттеринге 2018-2019-2020 чылдар-кызыл хоорай бюджетиниң эвилелиниң сайгарылгазын туттар хоорайның баштыңы А. Оюннуң удуртулгазы-би-сайгарып чугаалашкан. Ук эвилелдин документизин сия Бюджетиниң хоойлузу гаш дүрүмүн езугаар өрзөн. Ардүнген документиниң он-й чүүлү — 2025 чылга чедир айның социал-экономиктиг тегиязынга дүүштүр ажил-кылдынган чаа муниципал-программалар кирген.

ХОСТУГ ХҮРЕШ ЧЕМПИОНАДЫ

Декабрь 3-4 хүннеринде Кы-хоорайның "Херел" залын-уг назылыг эр, херээжен аразынга хостуг хүрешке блика чемпионаты болуп-ин. Аңаа хостуг хүрешке-яның спорт мастерлери,-ей чергелиг чемпионнар республиканың оон-даа алдар аттыг мөгелери-жеш, ара-аразында ачыр-тутчуп, аажок солун, изиг-ныг маргылдааны аарык-га көргүскеннер.

БӨГҮН

ХУРАЛ БОЛУР

Бүгүн, декабрь 5-тиң хүнүн-кызыл хоорайның Хөй-комиссиязының хуралы-ның хуралдаар залынга-шакта болуп эртер. Аңаа-ай хүрээлеңи" деп про-аже 2018-2020 чылдарда-чүүлдерни долузу-биле-атпышаан, өске-даа айты-рны шиитпирлээр.

ДААРТА

АЖЫК КЛАССИКА

Дарта, декабрь 6-нын-де, Кызылдың А.Б. Чыр-паттыг уран чүүл коллед-концерт залынга "Ажык-ка" деп төлөвилел езу-ояль — хааннар эди" деп, пиано хөгжүмүнүн кон-болур. Аңаа колледжтин-пары болгаш сургуулда-льга, пианинога болгаш-ааржакка ыяңгылыг аял-ы ойнап, аян тутпушаан,-юн-көргүзүүн бараалга-телээри 15:30 шакта.

АК-ДАШЧЫЛАРГА ЧАА КЛУБ

ТР-ниң Чазак Баштыңы Ш. Кара-оол биле Сүт-Хөл кожууннуң чагырга даргазы Д. Ондарның чаштар-биле кызыл кожааны/кезип/турары.

"100 культура одаа" деп Федералдыг күрүне программа-зынче кирген Сүт-Хөл кожууннуң Ак-Даш сумузунга чаа Куль-тура одааның байырлыг ажыдышкыны декабрь 2-де болган. Байырлыг ажыдышкынга ак-дашчылар хөй-ле аалчыларны-уткуп, хүлээп алган. Аңаа ТР-ниң Чазак Баштыңы Шолбан-Кара-оол киришкеш: "Сүт-Хөл кожууннуң Ак-Даш суурга чаа-клуб ажыдып турувуста, бир улуг өгбө туруп келгеш, бо-

суурга алды дугаар клуб тудуп эгелээнин бо назынымда-көрүп келдим. Дириг чорааш, мындыг чараш клубту ажыдып-турарынга дыка өөрүп, бодумну аас-кежиктиг кижидир мен-диди. Хүндүткелдиг өгбөвистиң сөстөриниң соонда киж-чүнү-даа немепп шыдавас. Ооң өөрүшкүзүнге, аас-кежиинге-сеткилимниң ханызындан катчып тур мен" деп интернетте-бодунуң арнынга бижээн.

«ШЫН» — ТӨӨГҮЛҮГ СОЛУН

Чагыдылга-2018

«Шын» солуннуң 2018 чылдың чагыдылгазы Тываның бүгү почта салбырларында бо хүннерде-чоруп турар. Ынчангаш «Шынны» үезинде чагыдыл-алырынче республиканың ырак-чоок булуңнарында-чурттап турар хүндүлүг чонувусту, бижикчилеривисти, номчукчуларывысты кыйгырдывыс!

ПОЧТА ТАВАРЫШТЫР

Индекс	1 айда	3 айда	6 айда
11530 — хуу кижилерге	179,83	539,49	1078,98
31730 — организацияларга	189,83	569,49	1138,98

РЕДАКЦИЯДАН БОТТАРЫ КЭЭП
АЛЫР КЫЛДЫР ЧАГЫДАР БОЛЗА

Индекс	1 айда	3 айда	6 айда
11530 — хуу кижилерге	96,00	288,00	576,00
31730 — организацияларга	120,00	360,00	720,00

Хүндүлүг чонувус! «Шын»
солунну үезинде чагыдып
номчуңар!

Хүннүң медээлери

КРЕМЛЬДИҢ ЧАА ЧЫЛ
ЕЛКАЗЫНЧЕ БААР

Декабрь 29-та Кремль ордузунга болур бүгү-российжи Чаа чыл елказынче баар оолдар, уругларны шилип дооскан.

ТР-ниң Өөредилге яамызының дыңнатканы-биле организа-акчыларның айытканын езугаар өөредилгениң тергиннерин, мөөрейлер болгаш олимпиадалар тиилекчилерин, социал камгалалы кошкак өг-бүлелерин болгаш «изиг» точкаларга мөчээр дайынчыларның ажи-төлүн шилээн.

Шилилге ийи чадага – баштай муниципалитеттерге, ооң соонда Елгага киржи чалалга алган культура, иштики херектер, аныяктар, өөредилге болгаш эртем яамыларына база өг-бүлелер болгаш уруглар херектеринин талазы-биле агентилелге эрттирген.

Дөрт киржикчи чорудар ужурул ТР-ниң Өөредилге болгаш эртем яамызының комиссиязы 12 көдээ школа-лардан база республиканың кадеттер школа-интернады-

дан 15 кордакчының аразындан шилиир ужуруга таварышкан. Комиссия төнчү шийтирнни үндүрерде, кордакчы бүрүзүнүн портфолиозун өөренип көргөн. Делегатты шилип алырда, ооң өөредилге болгаш хөй-ниити ажил-чорудулгазындан аңгыда, муниципалитеттеринин аразындан эрткен чылдарда кайызы Кремль елказынче боттарының төлээлерин чорудуп турганын база барымдаалаан.

Тываның Өөредилге яамызы чурттуң кол елказынга киржир квоталарны Кызыл хоорайның 5 дугаар гимназиязының тергин өөреникчизи Саюди Оюнга, регионун эң-не ыраккы кожуунары – Мөңгүн-Тайга, Тере-Хөл база Тожудан – Дайлана Лама, Меңги Данаа база Милена Салчакка тывыскаан. Москвага Чаа чыл байырлалынче баар арткан киржикчилерни база ол негелделер езугаар шилээн. Харысалгалыг албан черлеринин специалистери, оларның иштинде эмчи база ИХЯ ажилдакчызы уругларны орук-суурга үдөп чоруур.

«АЗИЯ ТӨВҮНДЕ ДОШТУГ ОРАН» –
ТЕРГИННЕРНИҢ АРАЗЫНДА

Турстат агентилели Россияның регионнарының эң-не тергин кышкы фестивалдар болгаш байырлалдарының рейтингин тургускан.

Ук шинчилээшкенин түңнелдери-биле Тываның «Азия төвүнде доштуг оран» деп уран чогаалдыг фестивалы бүгү Россия иштинден 10 эң-не тергиннеринин аразынче кирген.

Алтай крайда «Алтай кыштаг-лаашкын» байырлалы, Ярослав облазында «Угличте кышкы оюн-нар» фестивалы, Удмуртияның Шаркан суурунда «Тол Бабайның төрзүн черинде тоолдар маадырлары», Якутскиде «Кыш Якутиядан эгелээр» деп фестиваль, Архангельскиде «Архангельскиниң Харжыгажының төрүттүнген хүнү» деп байырлал, Карелияның Олонек хоорайында «Соок-Ирейлерниң оюннары», Улан-Удэде «Тоолзуг Сагаалган»,

Кызылда «Азия төвүнде доштуг оран», Томскиде «Хрусталь Томск» фестивалы – Россияның регионнарының кышкы фестивалдарының аразындан мурнуку одуругда кирген байырлалдар.

Кызылга «Азия төвүнде доштуг оран» деп доштан кылган скульптураларның III ажык фестивалы декабрь 10-дан 15-ке чедир болур. Тываның чурттакчы чонунун, Россияның өске-даа регионнарындан келген аалчыларның сонугурап көөр фестивалын доштан кылган скульптуралар уран чүүл сайырадыр, уран чүүл мастерлерин деткиир, ховар дээн арт-технологиялар хоорайы кылдыр Кызылдың ылгавыр демдээн тургузар болгаш «Азия төвү» скульптура комплекзин Чаа чылдың тоолзуг аян-шинчизинче кириер сорулгалыг эрттирип турар.

gov.tuva.ru

Инвалидтер хүнүнде

«АЯН ТУДААЛ» БАРААЛГААН

Декабрь 1-де Ак-Довурак хоорайның культура одааның ажилдакчызы, «Аян тудаал» бөлүктүн удуртукчузу Аида Кызыл-оол 10 өөреникчизи-биле укхоорайның школа-интернадынга инвалидтер хүнүн таварыштыр оюн-көргүзүлгү аалдап барганнар.

Олар бичи уругларга 6 янзы оюн-тоглааны эрттиргенер. Школа-интернаттын 46 бичи онзагай уруглары улуг өөрүшкү-биле концертти көрүп, оюн-тоглаага идепкейлиг киришкен.

Коляскада олурар инвалид уругларга «Снежок» деп оюн болгаш үлегер домактын эге-

зин чугаалаптарга, улаштыр чугаалаар угаан оюнунга бичи уруглар күзелди-биле ойнап-хөглээн.

Школа-интернаттын директору болгаш өске-даа ажилдакчылары келген аалчыларга өөрүп четтиришкенин бижиип тывыскаан.

Бистиң корр.

Тыва Республиканың Хөй-ниити палатазының ийиги чыыжының (2014-2017 чылдар) түңнел хуралы ТР-ниң Дээди Хуралының хуралдаар залында 2017 чылдың декабрь 1-де болуп эрткен.

Аңаа Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол, ТР-ниң Чазааның Даргазының оралакчызы Анатолий Дамба-Хуурак, ТР-ниң Баштыңының Канцеляриязының удуртукчузу Артур Монгал, кол федералдыг инспектор Александр Вавилихин, кижиниң болгаш бичи чаштарның эргелеринин талазы-биле бүрүн эргелиг төлээ Ольга Россова болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларның төлээлери олурушкан.

Хөй-ниити палатазының ийиги чыыжының кежигүннери хөй социал төлөвилелдерге болгаш эгелээшкинерге идепкейлиг киржип келгенин Хөй-ниити палатазының ийиги чыыжының даргазы Хонук-оол Моңгуш бодунун илеткелинге чугаалааш, ниитилелге эр кижиниң деңгизүүрүн болгаш ат-алдарын көдүреринге, Тываның эр кижилеринин кодекзинин хүлээп алырынга, Адалар чөвүлелин тургузарынга Адалар шуулганнарын эрттиргени улуг ужурудузгалыг болган деп онзалап демдеглээн.

Бодунун илеткелин доос-

ТР-ниң Хөй-ниити палатазында

ТҮҢНЕЛ ХУРАЛ

каш, Хөй-ниити палатазының ийиги чыыжының кежигүннеринге демниг кады ажылы дээш өөрүп четтиргенин Хонук-оол Моңгуш илереткеш, Тываның Баштыңының чанында Хамаа-ты инициативалар талазы-биле чөвүлелдин удуртукчузунга ажилдаар саналды хүлээп алганын дыңнаткан. Чаа ажилга бо чылдың декабрь айның ийи чартында ол ажилдап эгелээр.

Идепкейлиг болгаш ажыктыг ажылы дээш ТР-ниң Хөй-ниити палатазының ийиги чыыжының кежигүннеринге өөрүп четтиргенин Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол илереткеш, оларның ажылы ниитилелге турум чорукту хандыраарыга идиглиг болган деп демдеглээн. Тыва Республиканың Хөй-ниити палатазының үшкү чыыжы ийиги чыыштың эгелээн ажил-херектерин уламчылаар, ооң кол сорулгазы күрүнениң күүседикчи органның ажыл-чорудулгазын контролдаары болур деп республиканың бирги удуртукчу-

зу айыткан. Бо угланышкы кады ажилдаарыга беле Шолбан Кара-оол дыңнаткан.

Тыва Республиканың Хөй-ниити палатазының үшкү чыыжын тургузар талазы-биле ажилдоостурунун кырында келг Палатаның 16 кежигүннеринин Дээди Хуралының доктлы-биле томуйладыр болг ТР-ниң Баштыңының Чарлы-биле бадыладыр, а артка кежигүннерин чижилгелиг бадалга соңгуп алыр.

Тыва Республиканың Хөй-ниити палатазының үшкү чыыжының баштайгы хуралын чылдың декабрь айның ийи чартында эрттирерин көр турар.

ТР-ниң Хөй-ниити палатазының медээлеринде

Кышкы сезонун ажыдышкыны

«ТАЙГА» СТАНЦИЯЗЫНГА
СПОРТЧУ БАЙЫРЛАЛ

Бо чылдың кышкы спортчу сезонунун ажыдышкыны декабрь 2-де «Тайга» станциязынга болуп эрткен. Ол хүн агаар-бойдус аяс, хүннээрктиг болуп, амыдыралдың кадык овуру-хевиринге ынактарның сагыш-сеткилин өөрткен. Арыг агаарга спортчу байырлал чедишкенин эрткен.

Кышкы спортчу сезонунун ажыдышкынынга киржип келген спортчулардан аңгыда, школачылар, студентилер, күш-ажылчы коллективтер, өг-бүлелер, улуг-даа кижилер бар. Тываның Чазааның өмү-нээзинден Чазак Даргазының оралакчызы Александр Брокерт, Кызылдың мэринин социал политика талазы-биле оралакчызы Нина Потапова олар чыылганнарга байыр чедирген.

А. Брокерт «Тайга» станциязын чаагайжыдарына үлүг-хуу-зун кирип, чонга ажыктыг спортчу хемчеглерни эрттирип турары дээш, Кызылдың мэриязынга, хаак спортунун федерациязынга, ТР-ниң спорт болгаш аныяктар херектеринин талазы-биле яамызынга, коммерциялыг аргарыг ажил-агыынга, «Восток» кызыгаарлаан харысалгалыг ниитилелге өөрүп четтиргенин илереткен.

Нина Потапова бодунун ээлчээнде хаак оруун чаартып кылырынга киржип, идепкейлиг ажилдааны дээш, республиканың хаак спортунун федерациязынга болгаш «Восток» КХН-ге Кызылдың мэриязының өөрүп четтиришкенин бижиктерин тывыскаан.

Дараазында дыштанып кел-

геннерге хөглүг стартарны эрттирген. Канат тыртарынга, скакалкага халыырынга болгаш өске-даа маргылдааларга 10 ажыг команда мөөрейлешкен. Көрүкчүлөр маргылдааларны сонугурап, сагыш-сеткилинден өөрүп-хөглөп, каттыржып турганнар.

Хаак оруун 3 болгаш 5 километр хемчээлге алгыдып, чаартып кылган соонда, ону шенеп көөрү-биле республиканың чер-черлеринден келген 100 ажыг спортчу хаак оруунче үнген.

Таңды кожуундан келген 6-гы классчы Дамба биле 10 харлыг Кежик бир класстан эгелеп хаактап турарлар. Оолдар спортка, ылаңгыя хаак спортунга хандыкшылдыг болурга ажыктыг дээрзин эки билерлер.

«Тайга» станциязынга хаактыг халыырынга ийи дугаар киржип тур мен. Хаактыг чуңгулаарыга дыка ынак мен. Киж спортка хандыкшылдыг болурга кадык болгаш үр үеде чурттаар дээрзин ада-иём чагаан – деп,

Кежик чоргаарал-биле чугаал турар.

Ольга Кально алдан дөх харлыг. Ол бойдустан курлавыларын комплекстиг шигээд алыр талазы-биле Россияның эртемнер академиязының Сибирь салбырының Тывада эртем-шинчилел институтуну улуг эртем ажилдакчызы, спортчу сезонунун ажыдышкынының коллективи-биле кады киржип келген. Ольга Ивановна хост үезин хаак спортунга тураскадып турарын бүгүдөге күззэн.

«Кышкы оюннарның аразында хаактыг селгүүстээшкенин эң ажыктыг.

Хаак-биле халыырга, кижиниң шимчээр мөчүлери шупту ажилдаар, тынышкын органны, мээ-медерел болгаш чүрө дамыр системалары быжыга мага-боттуң шимчээшкенин өйлөп, таарыштырар, кижини шыдамык чоруун сайзырадыр. Кышкы соок агаарның ажыктыгы шынары база аңаа немелд болуп турар – деп, ол чугаалаан.

«Тайга» станциязында кафе эмчи пунктузу, хаактар болгаш ватрушкалар хөлөзилээр чө ажилдап турар.

tuvaonline

Чидиг айтырыг

ЫНАНГАННЫҢ БАЖЫН ЫТ ЧИЗИН

Берге байдалдарга таваржы бергеш, албан-организация черлеринден эки дуза-даа, огулуг харыы-даа ап шыдавайн, «Шын» солунну сөөлгү ынаныжы деп санап, оон дуза эреп, редакцияга чедип кээр кижилер бар. Оларның бирээзи инвалид Серенмаа Моңгуш. Ооң хомудалын дыңнааш, хамааттыларны эрги бажыңнарда чаа бажыңнарже көжүрерин турарын кайгап ханмадыыс. Тыва улустун «Ыңгыржактын бажын өрт чизин, ынанганның бажын ыт чизин» деп үлегер чугаазы-даа сагышка кирер.

Бустур четкен бажыңның инвалид чурттакчызы.

Кызыл хоорайның Паротурбинная кудумчузунда 19/1 дугаарлыг бажыңның бодунуң-даа, чурттакчыларының-даа ым-чолун, бир звес коргундывес болза, кончуг берге, ын-даа мырыңай элдептиг чугаалап болур.

Серенмаа Аңгыр-ооловна бо ын-даа чурттакчыларының ээзи. Шагда-ла бустур четкен ындан Спутник микрорайон-бса-Нур кудумчууда чаа тут-бажыңнарже көжер силер деп ыл хоорайның чагыргазының илдамчыларындан медээ нааш, ооң өөрүшкүзү кызыл чок болган. Ынчалза-даа өөрүшкүзү кыдыг-кызыга-ыг дээрзи удатпайн билдине. Паротурбинная кудумчу-да 19/1 дугаарлыг бажыңның чурттакчыларының чамды-Спутник микрорайонда а-Нур кудумчууда чаа туткан ыннарже көжүргеш, Серен-Моңгуш, Марина Чуруккай,

Долаана Оюн, Саяна Хертек, А.Путинцева оларның алды хире өг-бүлезин Комсомольская кудумчууда № 107 база-ла бустур четкен бажыңче көжүрүпкен. Инвалид улуг кижилер, инвалид бичи уруглар бар бо өг-бүлелерге бо бажыңга чүгле сентябрь айга чедир чурттаар силер деп бижимел аазаашкыны Кызыл хоорайның мэриниң оралакчызы Б. Очурнуң адындан берген. Аазаан хуусаа шагда-ла эрткен, ажыг кыш дүшкен, көшкүннер ам-даа ол бажыңда чурттавышаан хевээр.

А бо бажыңның ниити байдалы база Паротурбинная кудумчузунда бажыңдан дээредээр чүвези чок. Оларның мурнунда чурттап турган бажың дег бустур четкен, одалга болгаш суг системаларының хоолайлары ирээш, суг оон төктүп турар. Серенмаа Аңгыр-ооловнаның чурттап орар өрээлиниң иштинче суг хоолайдан дамдылап турар.

А бажыңның одалга системазындан суг төктүп турар. Ында чурттап турар кижилер кыштын соогунга бажың доңуп каар чадавас деп корткаш, бажыңның одалга болгаш суг системазын септеп бээрин «Енисей» МУБ-ка чагыг кирирге, бо бүдүрүлгениң кол инженери Екатерина Шевелевич, септээр аргажок бажың-дыр деп харыы берген. Ынчангаш бажыңның амгы чурттакчылары моон оларны чаа бажыңнарже дүрген көжүрерин дилеп, Кызыл хоорайның дарга-бошкаларының өрээлдериниң эжиктерин калбаңнадып, оларга амыр-дыш бербейн, сүне-зиннер ышкаш апарганнар. А даргаларның чамдыызы олардан чаштынып чоруп турар. Мындыг медээни биске Серенмаа Аңгыр-ооловна берген.

Эргилээш, чурттаары айыылдыг апарган бажыңнарның чурттакчыларын ыңай-бээр көжүрүп турары шыдыраа ойнааны-биле дөмей болуп турарын Комсомольская кудумчузунда № 107 бажыңның амгы чурттакчылары чугааладылар. Бустур четкен бо бажыңга чурттап турган өг-бүлелерни чаа бажыңнарже көжүргеш, оларның орнунче база бустур четкен Паротурбинная кудумчузунда бажыңның, чоннуң «Шанхай» деп адай бергени телевидение чанында микрорайонда бустур четкен бажыңнарның чурттакчыларын көжүрген херээчүл? Бо айтырыгга харыыны Серенмаа Аңгыр-ооловна-даа, Вокзальная кудумчузунда эрги бажыңдан көжүп келген, инвалид уруглуг Юрий Моңгуш-даа билбес чордулар. Бустур четкен бажыңнарда бустур четкен бажыңче оларны чүге көжүрүп турарының дугайында тайылбырны Кызылдың мэриясының ажилдамчылары-даа бербээш.

Комсомольская кудумчууда № 107 бажыңның амгы чурттакчыларының бөгүгү юридик-

тиг байдалы база чиктиг апарган. Серенмаа Моңгуш, Марина Чуруккай, Долаана Оюн, Саяна Хертек, А.Путинцева оларның чурттап турганы Паротурбинная кудумчузунда 19/1 дугаарлыг бажың изиг чайын-на өртөнип калган, а Юрий Моңгуш биле Аржаана Лаа-Хөөнүң «Шанхай-да» бажыңын бузуп каапкан. А оларның шуптузунуң бүрүткели паспорт езугаар өртөнгөн, бузуп каапкан бажыңнарда хевээр. Бир звес хоойлу езугаар алыр болза, амгы үеде олар доктаамал чурттаар чери чок тоянчылар, БОМЖ-тар.

Комсомольская кудумчууда № 107 бажыңның амгы чурттакчыларында мындыг каразышкын база бар деңер даан. Серенмаа Аңгыр-ооловна мынча диди: «Эрги бажыңнарда чаа бажыңнарже өг-бүлелерни көжүрүп турар даргалар инвалид, аарыг-аржык, чер четпес бистерни бо бажыңга астыктырып каапкаш, чаа бажыңнарны бузуруп алыр деп турар чадавас».

Паротурбинная кудумчузунда бустур четкен 19/1 дугаарлыг бажыңдан база-ла бустур четкен Комсомольская кудумчууда №107 бажыңче көжүргени хамаатыларга тодаргай харыыны бо ажил дээш харыысалгалыг ажилдамчылар бээр үе келген боор. Дамчыыр чугаа — далай чалгы! Оон өске та кандыг хопчип тыптып кээр чүве.

Шаңгыр-оол СУВАҢ.

Арслан АРАКЧААНЫҢ тырттырган чуруу.

Ачы-дуза акциязы

УРУГЛАРГА ЧЫЛЫГ ИДИК-ХЕП

ТР-ниң Дээди Судунуң төлээлери уруглар-биле.

байырлалы Россияның Үндезин Хоойлузунуң хунунге тураскааткан. Социал байдалы нарын өг-бүлелерниң ажы-төлүңге адрестиг дузаны чедирери-биле Тыва Чазактын эгелекчи саналын деткип, эрге-хоойлу, суд, федералдыг күүсекчи эрге-чагырга органны ачы-буян акциязынга киржир күзелин илереткен".

Өг-бүле болгаш ие-чашка

дуза чедирер төптүң директору Орлан-маа Сарыглар болгаш уруглар аалчыларга өөрүп четтиргенин илери диди, боттарының белеткээн кон-

цертин көргүскөн.

Төптүң уругларын республиканың медицина колледжиниң студентилери деткип, оларга солун оюн-тоглааны эрттирген. Карактарында өөрүшкү долган уругларга аалчылар чылыг идик-хепти кедирип, эки өөренирин күзээшнер.

Шончалай ХОВАЛЫГ.

Арслан АРАКЧААНЫҢ тырттырган чуруктары.

Белек алган чаштар.

Айтырыг-харыы

ИЗИГ СУГ-БИЛЕ ХАНДЫРЫЛГА

Экии, «Шын» солун редакциязы. Бистиң квартиравыстың изиг суу чылбай, чамдыкта шуут соой бээр. Каат чуртталга бажыңнарында изиг суг хандырылганы кандыг хоойлудүрүмге үндөзилеп чорудуп турарыл? Квартираларга изиг сугнуң температуразы каш турар ужурлугул? Бир звес ооң изии чогуур деңгелге четпес болза, чүнү кылып болурул?

Алексей БАДАРЧЫ.

Кызыл хоорай.

Номчукчунуң айтырыныг Тываның Күрүне университединиң юридикт клиниказының юризи Айдыс БИЧЕ-ООЛДУҢ харыызы:

Изиг суг-биле хандырылганы Россия Федерациязының Чазаның 2011 чылдың май 6-да үнген 354 дугаар Доктаалыга дүүштүр чорудуп турар. Изиг сугнуң тургузуу, шынары база базышкыны санитарлыг дүрүмнерниң (Сан-Пин) 2.1.4.2496-09 дугаарлыг чүүлүнде айыттыганы.

Изиг сугнуң температуразы 60°C эвээш звес болгаш 75°C көвүдөвес ужурлуг, дүнеки үеде (00.00 шактан 05.00 шакка чедир) - 5°C, а хүндүскү үеде (5.00 шактан 00.00 шакка чедир) - 3°C эвээш бооп болур.

Бир звес хереглекчи изиг сугнуң хандырылганы дүрүмнерге дүүшпейн турар деп санап турар болза, ол хажыдышкыннарны демдегледип алгаш, Росхайгааралче дыңнадыр эргелиг. Росхайгааралдың хыналдазының түңнелин езугаар изиг сугнуң шынары дүүшпезе, бажыңның удуртуп турар компаниязынче (Управляющая компания) азы ТСЖ-ге төлөттинген акшаны эде санаар негелделег билдиришкенин кирип болур.

Изиг сугнуң температуразы үстүндө айыткан доктаалдың нормазындан үш градус эвээжээн тутум, төлээр өртээ 0,1 хуу эвээжээр. Изиг суг 40 градустан кудулаарга, телевири соок сугнуу-биле дөмей болур.

Чаа сеткүүл

ТЫВА МОДА

Ус-шевер даараныкчыларның болгаш бөлүк журналистерниң эгелекчи саналы-биле республика-выста бир дугаар «Тыва Мода» деп сеткүүл чырыкче үнген.

Ооң бирги таныштырылганың байырлалы Тыва үндезин культура төвүңге декабрь 2-де болган. Уран чүүл, чараш идик-хеп, мода сонургаарлар бүгү республикадан, ыраккы Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Өвүрдөн безин келген 16 дизайнер-мастерниң чогаадып даараан ажилдарының көргүзүүн база аныяк эстрада сылдыстары Сайлык Оммуунун, Ай-кыс Кыргыстың күүселдезин көөр аргалыг болган.

Бистиң корр.

Мурнуу Сибирьниң аграрлыг шуулганы

ХАКАСИЯДА ТЫВАНЫҢ БАРААННАРЫ

Абакан, ноябрь 24, 25. Хакасияның найысылалында Л.Р. Кызласова атты музейиткен Культура төвүгө эрткен делгелге-шуулганга Красноярскиден, Тывадан болгаш Хакасияның ырак, чоок суурларыннан келгеннер хөйү-биле чыылган. Бо шуулганы Сибирьниң арат ажил-агыйларының болгаш аграрлыг бүдүрүлгелериниң ассоциациязы биле Хакас Республиканың көдээ ажил-агый яамызы демнежи эрттирген. Бистиң республикадан барган төлээлер база шуулганга киржи, боттарының бүдүргөн барааннарын делгеп салганнар. Чоокта туттунган чаа, делгем, чырык, көрүнүктелип турар бажында чыылган бирги шуулганың киржикчилеринге Хакасияның Дээди Сөвөдиниң даргазы Владимир Штыгашев баштаан удуртукчулар байыр чедирип, чылыг сөстөрү чугаалаан. Оларга улажып, ТР-ниң көдээ ажил-агыйының

мында чедип келген-дир. Бистиң көдээ ажил-агый яамызы чөмишчидилге, эм-таң болгаш чугула дериг-херекселдерни садып алыры-биле дугуржулгаларны ол компанияларның даргалары-биле чугаалаштывыс. Боттарының ажил-агыйлары-выска бо компанияларның дугайында дамчыдып чедер бис. База ол ышкаш яамының специалистери, чамдык араттар семинарларда киржи чедип келген. Ол ышкаш бистиң Тываның сайгарлыкчылары боттарының бүдүргөн барааннарын делгелгеде эккелген, олар база бараанын садып-саары-биле бо чоокку регионнарның удуртукчулары-биле дугуржул турарлар – деп, ол демдегледі.

Шынап-ла, дарганың чугаалап турары дег, улуг-улуг компанияларны моон эскерип болур. «Рассвет» (Красноярск), Технокорм, Нита-Фарм, «Приморский Эм-центр», «Щелково агрохим» (Красноярск), Новосибирскиден

ТР-ниң көдээ ажил-агый сайыды Э. Данзы-Белек.

аңгы-аңгы шөлдерге дыңнадылганы видео дамчыштыр көргүспүшөөн эрттирип турду. Красноярскиден технолог Ольга Зиновьева («СТВ-Сервис» компаниязы) эът кылыгларын канчаар хаптаарын көргүзүп тайылбырлаан. Оон ыңай солун мастер класстың бирээзин Тываның күрүнө университетиниң көдээ ажил-агый факультетиниң башкылары О. Бондаренко, Ч. Хомушку тыва быштакты канчаар кылырын көргүстүлөр. Шуулганың киржикчилери дыка сонургаар чорду, «бир звес сүт ажый бээр болза канчаптар бис» дээн ышкаш, солун айтырыгларын салып турдулар. Орус омактыг аныяк башкы тайылбырлап тургаш, тыва быштакты кылырга, дыка солун болду. Оон ыңай көдээге туризмни хөгжүдериниң дугайында, агрономия, ветеринария болгаш өске-даа адырлар талазы-биле өөредилгелер база ажыктыг болган. База бир демдеглээрим, Хакасияның Катанов аттыг күрүнө университетиниң көдээ ажил-агый факультетиниң башкылары, студентилери демнии-биле киржи, малга нарын кезишкени канчаар кылырын көргүскен. Даарап турарын көөрүмгө, нарын чорду. Ол университеттиң чамдык башкылары шөлчүгөштерге өөредилгелерни эрттирип берип турган. Ооң-биле чергелештир Шираның көдээ ажил-агый техникумунуң делгелгези база сонурганчыг болду.

КАШ ЯНЗЫ БАРААННАР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Бирги каътта делгеттинген кандыг бараан-сараанны чок дээр боор, чүгле карак шокараңнаар. Хакасия база көдээ ажил-агый талазы-биле бурунгаар хөгжүлделгис республикаларның бирээзи болуп турар. Далган, тараазын, ногаазын тарып ап турар, черле ыңчаш оон-даа өске аыш-чемин боттары-ла бүдүрүп турар чондур дээрзин эскердим. Чижээ, «Мавр» агрохолдинг 25 чылдың дургузунда колбасаларны каш янзы кылып турар. Оон ыңай «Сладкарница» компаниязы кондитер кылыгларлыг, тывызык чоруу-биле шоколадтан бүткен ойнаарактар дээш чүзүн-бүрүн аыш-чемниг.

Ол-ла дургаар чоруткан баартактарда бистиң республиканың чинге-тараазын, божадан мороженоезин, арбадан чигирзиг чемнерин, куруттарын, Ажыг-Суг аржаанын, Туранда сыын

ажыл-агыйының бүдүргөн бараанын, чыжыргана үзүн, ангор өшкү дүгүнден аргаан чылыг аржыылдарны хакастар болгаш аалчылар дыка сонургааннар. Делгелгеде барааннарын тудуп, суйбаан, садыгжыларын тудуп, айтырбышаан, тараа, курутту амзап-даа турарлары бар. Кыдындан көрүп турарымга, бистиң сайгарлыкчылары-выс дыка-ла чай чок турду.

Туранда сыын ажил-агыйының ажилдакчылары Чойганмаа Сомам биле Юрий Сарыг чеди аңгы продукциязын ап алгаш келгеннер. Хакасия солунуң корреспондентизи Юлия Рожкова ол бараанны сонургаан тур, Чойганмаадан айтырылгар салып чугаалашкаш, чурукка тырттырып алды. Чаа-Хөлдөн сайгарлыкчы Эдуард Кара-Салды Хакас телевидениеге тырттырып алгаш, ол-ла кежээ 7 шакта көргүзөр деп дыңнаттылар. Бо сайгарлыкчы мындыг делгелгеде бир дугаар келгенин база Ажыг-Суг аржаанын чоннуң садып ап турарын чугаалады.

— Республикадан дашкаар делгелгеге киржирге, эки чүведир. Бир талазында өскелерниң арга-дуржулгазын база көрүп алыр. Моон-даа соңгаар база күзелдирим-биле киржир сорулгалыг мен. Мен мында аржаанны савалап алгаш, оон ыңай довураан база хаптап алгаш, со-

Балчый болгаш дузалакчы Андрей Салчак олар. Олар бээ аңгы-аңгы шөлчүгөштерге барып, мастер-класстарны көрүп алганнар. Оон ыңай тыва мороженое, тараа, курутту сонургаан улус шуут үзүлбээн. Кызы хоорайдан база бир билдинг сайгарлыкчы Ульяна Куула садыгжызы-биле иелээ четтинпейн турду. Тыва мороженое аттыг бүдүрүлгениң чингир директору Кежик Куулар Красноярск, Хакасияның сайгарлыкчылары-биле кады дугуржул кылыр дээш ында-ла чай чок болган. Бо авашкылар бээ Тывадан дашкаар делгелгеде бир-ле дугаар бараанын сайгырып келгеннер. Оларның-биле кады Эйлиг-Хемде ангор өшкү дүгүнден аржыылдар аргы турар шеверлекчи Нина Кылыг-Кара бодунуң бараанын делгеп, оларны хол-биле аргы турарын таныштыргаш, чагыдап болурун база дыңнатка. Садып алыкчыларның чамдыкызы Барыын-Хемчиктен сайгарлыкчы Зинаида Хомушкуну чыжырганазының үзүн сонургап чыттаар-даа, садып-даа турар. Абаканда чамдык алба черлери Тываның барааннары мөөңү-биле алыр дээш, дугуржул турдулар. Моон барга барааннары кандыг-даа химчокка кылган деп үнелээр чорд. Ажыг-Суг аржаанын садып а турган кижиден айтырамын ыңча деп тайылбырлай каат. Оон өскелери тыва морожено болгаш тараадан шоколадты сонургаанын чажырбадылар.

ТҮННӨП ОРА...

Мээң эскергеним-биле Сибирьниң регионнарының аграрлыг шуулганы кымга-даа ажыктыг болган дээр болзумча частырыг турбас. Оон ыңа хакас археолог эртемден Л.Р. Кызласованың адын эдилээ музейиткен Культура төвүнү чараш деп чүвезин, чугаалап сөстөр безин тывылбас.

Хакас чон боттарының чачылдарын, төөгүзүн утпайн турар чон-дур. Бир дугаар каътта улуг бичии даш көжээлерин тургузуп дерип салган. Ийи дугаар ка-

Тываның төлээлери. Сайгарлыкчылар.

сайыды Эртине Данзы-Белек моон-даа соңгаар кады, демниг ажилдаарын күзээн. Оон ыңай Хакасияның улуг-бичии артистери ыры-самын аалчыларга бараалгадып бергеннер.

МАСТЕР-КЛАССТАР, ӨӨРЕДИЛГЕЛЕР

Байыр чедиришкенинниң соонда сес аңгы шөлчүгөшкө өөредилгелер эгелээн. Чижээ, бир дугаар шөлгө малды аарыглардан камгалаарының дугайында, оон ыңай аыш-чем кылыгларының талазы-биле чаа-чаа технологиялар, агрономия, экономика, сүт болбаа-зырадылгасы болгаш стратегия талазы-биле өөредилгелерни Хакасия, Москва, Ачинск, Красноярск, Новосибирскиниң эртем ажилдакчылары эрттирген. Сибирьниң чоннарының көдээ ажил-агый угланышкынын каттышкан шуулганынга мастер-класстарны эрттиргени база солун болгаш өөредилгис болган. А чамдык ажил-агыйлар аразында дугуржулгаларны компаниялар-биле керээ езугаар чарып ап турган. Тывадан барган делегацияның удуртукчузу Эртине Сергеевичиниң чугаазы-биле алырга, «Кожавыс республикада аграрлыг ажил-агый талазы-биле мындыг шуулганың болуп турарын эки деп бодаар мен. Бо угланышкыга хамаарылгалыг улуг-улуг компаниялар

«Био Про» компаниязы, Красноярскиден «Агроцентр» дээш оон-даа өскези бар. Оон ыңай мээң көрүжүм-биле, Словениядан ТЕНЛА компаниязының төлээзи Владимир Макаров европа технологиязы-биле быштакты хээптер дериг-херекселди таныштырган, шынап-ла, ажыктыг болгаш сонурганчыг болду. Чижээ, моолдар дег бичиледир кылгаш, хаптааш садар болза, ажырбас хире-дир. Эмин эрттир улуг-даа звес херексел болду. Тывадан барган сайыт база ону көргөш, биске ажыктыг-дыр деп чугаалап турду.

Ол ышкаш Бей суурда кидис идиктер кылып турар бүдүрүлгениң ээлери-биле база дугурушканын яамының ажилдакчызы Сергей Оун немей чугаалады. Шынап-ла, кидистен чылыг идиктерни оода бичии уругларга кылып берип болур арга бар деп бодаар мен. «Тывада дүк хөй, мал-маган-биле бай оран-дыр. Кидистен идиктерни канчаар кылырын көргүзүп, айтып берип болур бис» деп, Бей суурдан сайгарлыкчы Зоя Сергеевна чугаалап турду. Ол каш чыл бурунгаар Бай-Тайганың Шивилиг аржаанынга чораанын сактып, Тываны чараш бойдустуг деп хөөреді. Бо шуулганда оон-даа өске бүдүрүлгелерни демдегледі болур, мен чүгле каш-ла чижекти киридим.

Ол аразында болуп турган

Чаа-Хөлдүн төлээлери.

нуургадып эккелдим. Ажыг-Суг аржааны бо довурак-биле холумактыг болгаш, шупту аарыгларга дузалаар. Мында орус чоннуң чамдыкызы база билир болду, ыңчангаш садып ап турлар.

Эдик-биле кады келген чаа-хөлчүлөрү демдеглевес арга чок. Кожуунуң экономика талазы-биле оралакчызы Эдуард Дыртык, сайгарлыкчы Орлан

та алдарлыг чурукчуларының ажилдарын аскалан, культурамассалыг хемчеглер эрттирер делгем залдарлыг, кайгамчык чорду. Мындыг ажыктыг шуулганы, делгелгелерни бистиң республика база эрттирип турар болгаш.

Ася ТЮЛЮШ.

Кызыл – Абакан – Кызыл. Авторнуң тырттырган чуруктары.

Ю. Аранчин атты музейниң экскурсоводтары.

Чурукчунуң 90 харлаан оюнга

ТӨРЭЭН ЧЕРИНИҢ ЫРААЖЫЗЫ

Декабрь 1-ниң хүнүнде Алдан-Маадыр аттыг национал музейге Тываның бирги профессионал чурукчузу, РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу, Тыва АССР-ниң литературыны болгаш уран чүүлүнүң алдарлыг ажилдакчызы Сергей Кончук-вич Ланзының 90 харлаан оюнга тураскааткан "Төрээн чериниң ыраажызы" деп делгелгениң байырлыг ажыдышкыны болуп эрткен.

аа республиканың хоочун чурукчулары, чулар эвилелиниң даргазы Шой Чурук, эй Кончуковичиниң өөреникчилери, лдың А.Б. Чыргал-оол аттыг уран колледжиниң чурулга салбырының алары болгаш сургуулдары, Тес-Хем ннүң Чыргаланды ортумаа школазының икчилери, ук школаның Ю.Л. Аранчин төөгүлүг чурт-шинчилел музейиниң экскурсоводтары дээш өскелер-даа келгеннер. делгелгениң байырлыг ажыдышкынының де Тываның Культура сайыдының чызы Михаил Монгуш чылганнарда чедирип, Культура сайыды Алдар интинович Тамдынның өмүнээзинден тел бижикти чурукчунуң чоок дөргүлдеринге тывыскаан соонда, Кызыл иңиң хүндүлүг чурттаакчызы Григорий вич Ширшин чурукчунуң ажилдарында ди берип, ооң дугайында сактышкынаалаан.

галанды ортумаа школазының Ю.Л. ан аттыг музейниң экскурсоводтары Кончуковичиниң төрээн чериниң ооң кылып чораан ажил-ижин таныш-

тырып, кайгамчыг солун экскурсияны бараалгаткан. Көрүкчүлөр оларны аажок чаптап, изиг адыш часкаашкыны-биле деткип турган.

Чурукчунуң чоок эш-өөрү, өөреникчилери болгаш күзөлдиг кижилер Сергей Ланзының дугайында сактышкыны чугаалап, ооң чуруктарының дугайын каксы таныштырып, оларга үнелелин тус-тузунда илереткен соонда, делгелгениң байырлыг кезээ адакталган. Ооң соонда улус-чон делгеттинген чуруктарны улуг сонуургал-биле көргөн.

"Төрээн чериниң ыраажызы" деп делгелгеде С.К. Ланзының ниитизи-биле 33 ажылы делгеттинген. Ында янзы-бүрү портреттер, натюрморттар, пейзажтар бар. Оларның аразында чоннуң билири О. Саган-оол биле С. Пюрбюнуң база эки турачыларның портреттери, "Тарыс аржааны", "Амгы Тыва" деп чурумалдар, "Тывакобалыт комбинады", "Партизаннарже", "Ленинниң чадыры", "Хемчик нояннарының хуралы", "Алдан-Маадырларны шиидип турары" дээш оон-даа өске чуруктары делгеттинген. Ук делгелге 2018 чылдың январь 20-ге чедир үргүлчүлээр.

Музейде С.К. Ланзының чуруктары.

Улусчу уран чүүл

ТЫВА КЫСТЫҢ КААСТАЛGAЗЫ

Делегейде бүгү-ле бар чоннарның кыс хиндиктиг улузу чараш-танып-шеверлениринге, аянның алдынарынга хөлчөк ынак кылдыр чаяттынган болур. Кандыг-даа сөөктүг херээжен кижилер чараш арын-шырайлыг, хөнү сынныг, хилиң кара узун чаыштыг, каастанып-шиметинер янзы-бүрү чараш эдилелдерлиг болурун күзеп чоруур. Тыва кыстар чежемейниң бөдүүн, арай эгенинчел-даа болза, өске чоннарның херээжен улузундан топтуг-томаанныг бөдүжү-биле ылгалып, катап-таттынмас каас окур-хевири-биле база эстетиктиг культуразы-биле онзаланып чорууру билдингир.

Шаг шаандан бээр-ле алтай, хакас, бурят, тыва херээженнер тус-тузунда ылгалдыг, бир янзы эдилелдерни эдилеп, чажының дүгүн аңгы-аңгы каасталгалар-биле шимеп чораанын төөгү херечилеп турар. Чээрби чүс чылдың бирги чартыныга чедир тывалар кыс уругунуң чажын чаңгыс азы ийи чара өрээш, ооң ужун бөөшкүн-биле баглап каастаар чораан. Тываның барыын талазының улузу ашаака бар-баан уругларның чажын чаңгыс кылдыр өрээш, аңаа бөөшкүннү баглап турган болза, чөөн чүктүң улузу ол хире назылыг уругунуң чажын ийи чара өрүүр турган. Барыын чүктүң өглүг-баштыг херээжен улузу чажын ийи чара өрүүр турган болза, чөөн чүктүң херээжен чону чажын үш чара өрээш, чавага-биле шимеп алып турганнар.

чараш хээрлерлиг, чинчилиг кезээ чеди азы тос адырлыг болур. Бөөшкүннүң чинчилиг кезээнде адырлар шимчеп, бот-боттарындан адырлып, аай-дедир чайганып турар болза, чаваганың чинчилиг кезээ чуга хөмде чыпшыр даараттынган, бот-боттарындан адырылбас, ынаар-мынаар халаңнаваас болур ужурулуг.

Шаанда тывалар чаваганың бажын арыг мөңгүндөн, чинчилиг кезээни үнелиг даштардан (кораллдан) кылып турганнар. Салбактыг бажының кырыккы уштарын чинге сиир-биле ыак шарааш, чештинмес кылдыр быжыглап каар турган. А амгы үеде бистиң республикада чавага кылып турар ус-шевер кижилер кончуг ховар. Ынчангаш улус-чоннуң көвей кезии ылап чаваганы бөөшкүндөн ылгал

Эльвира Апый-ооловна Ооржак.

Тывалар шаанда уруун өглөп тура, куда үезинде "дүгдээшкин" езулалын эрттирип, келин кыстың чажын чара өрээш, чаваганы баглап бээр чаңчылдыг чорааннар. Дүгдээшкин езулалы дээрге келин кыстың чажын чара өрүүр, ооң херээжен апарганының демдээ кылдыр чаваганы чажынга баглап берип чораан ыдыктыг езулалы-дыр. Ук езулалды уругунуң улуг назылыг төрели – даай-авазы азы энези кылып. Келин кыстың чажын чара өрүп тура, ол уруунга келир үеде кежик-чолдуг чуртталганы, өг-бүлезинге аас-кежики күзевишаан, алгыш-йөрээлин салып, чаваганы чажынга доңнап бээр турган. Амгы үеде таарыштыр куда-дой эрттирериниң сценарийлерин чыып бижээн "Улустуң чаңчылдары ужурулуг" деп номну ажып номчуп ораарга, ында сценарийлерниң чаңгызының-даа аразында "дүгдээшкин" езулалын, чадаарда каксы туржук, оода-ла сагындырып бижээни безин эскертинмес болур чоржук. Ол-даа ыңдыг ыйнаан...

Бо чүүлү белектеп эгелээр бетинде, Тыва үндезин культура төвүнде национал идик-хеп, эт-херекселдер болгаш чараштаныр каасталгалар дээш өске-даа үндезин тыва барааннар садып турар садыгның ажилдакчызы, херээжен улуска хамааржыр бүгү-ле эдилелдерни кылып шенеп чоруур мастер Эльвира Апый-ооловна Ооржакка ужуражып чеде бергеш, оон чавага биле бөөшкүннүң дугайында элээн хей чүүлдерни билип алдым. Эльвира Апый-ооловнаның тайылбырлап турары-биле алырга, бөөшкүн – мөңгүн баштыг, чинчилиг кезээ үш адырлыг болгаш адаанда салбактыг кезектен тургустунган болур. А чаваганың мөңгүнүг бажы калбак,

албас апарганы илдең. Хоорайның "Өлчей" садыгында азы өске-даа тыва кыстарның үндезин чараштаныр эдилелдерин садып турар черлерин көрүп чоруурга, ында чавагалар барык-ла көзүлбес, чүгле бөөшкүннер бар болур чоржук. А ол хей санныг янзы-бүрү бөөшкүннерни ниитизи-биле "чавагалар" деп адаар болу бергенивис чажыт звес.

Тыва үндезин культура төвү бурунгу өгбелеривистин, энелеривистин эдилеп чораан чараш эдилели – үндезин чаваганың ховартаанын барымдаалааш, ону канчаар кылырының езу-дүрүмүн эгидип, езулуг тыва чаваганы сайзырадып-хөгжүдери-биле даараныр мастерлер, херээжен улустуң каасталгаларын кылып турар ус-шеверлер аразында "Чавага – тыва кыстың каасталгазы" деп республика чергелиг мөөрейни чарлаан болгай. Ук мөөрей декабрь айда болуп эртер.

Амгы үеде мөңгүн болгаш үнелиг даштар тыптыры кончуг берге дээрзин билир бис. Ындыг-даа болза мастерлер ажилдарын ыяап-ла мөңгүндөн, үнелиг даштардан кылбаза-даа, чараш чинчи-шуруну ажыглап тургаш, оода-ла чинчилиг кезектиң адырларының доктааттынган дүрүмүн, өгбелеривистен дамчып келген ыдыктыг саннарның түңүн хажытпайн, бөөшкүннү үш, чаваганы чеди азы тос саннарлыг кылдыр кылыры күзенчиг. Чежемейниң сайзыраңгай-даа үеде чурттап чоруур болзувусса, бойдус-биле болгаш Деңгерлер-биле сырый холбаалыг, оларга сеткил-чүрээниң ханызындан чүдүп-тейлеп, хей-аадын, сүлде-сүзүүн бедик тудуп чораан ада-өгбелеривистин ыдыктыг езу-чаңчылдарын хажытпас ужурулуг бис!

Арынны Эрес КОЛ белеткээн.
Авторнуң тырттырган чуруктары.

Тывада 2017 чылдың аныяктарның бот-идепкейиниң чылы кылдыр чарлааны оларның сеткил-хөөнүн доюлдуруп, бурунгаар көрүжүн улам чүглендирип, кандыг-ла-бир чаа чүүлү кылып, ниитилелдин хөгжүлдизинге боттарының изин арттыраарына кыйгыра берген.

Шак-ла ындыг үзел-бодал-биле «Чоннуң оолдары» деп шимчээшкин Тываның төвү Кызыл хоорайда ажилдап эгелээн. Оларның бурунгаар көрүштүг, дидим идеяларын Тываның Чазаа деткээн-не болгай. Республиканың кожууннарында болгаш сумуларында бот-идепкейжи аныяктар база-ла хөдөлүп эгелей бергенер деп билер мен.

Эрзин кожуунуң Культура бажыңыга бо чылдың эгезинде, Эрзин суму чагыргазының эрткен чылда кылып чоруткан ажылын чугаалашкан чон хуралына саналдар үезинде тус черниң ортумак школазының аныяк төөгү болгаш эрге-хоойлу башкызы Вячеслав Артаев сумузуңуң 80 чыл оюн төлөптүг уткуур сорулга-биле аңаа чаартылгалар кылып талазы-биле бодалдарын илереткен. Ол идепкейлиг аныяктарны болгаш бодунуң чоок эштерин чыып, сумуну чаагайжыдары-биле бодунуң белеткеп алган төлөвилелин таныштырган. Ынчан аныяктарны чаагайжыдылга ажилдарынче идепкейлиг киржирин кыйгыраарга, чон изии-биле деткээн чүве.

Чоннуң деткимчезинге хей-аът кирген аныяк башкы дарый ажилдап кирипкен. Бир дугаарында, чоннуң, ылаңгыя аныяктарның хостуг үезинде дыштанып селгүүстээр чараш, көрүштүг аллеяларны кылып, чер-чуртунуң алдар-аттыг кижилеринге тураскаалдар тургузар, байырлардар үезинде улуг-биче кижилер, өг-бүлө тудуп, куда-доюн эрттирип турар аныяктарга чурукка тырттырып алып көрүштүг черлерни кылырын саналдаан.

Тодаргайлаарга, Эрзин суурже кирер

2017 – Аныяктарның бот-идепкейиниң чылы

АЖЫЛ-ИЖИ ТӨӨГҮГЕ АРТАР

Вячеслав Артаев.

орук кыдыыңа, Эрзин хемниң оң талазында «Ийи чүрек» бедик тей кырынга, суур иштинге, аалчылар бажыңының мурнунга «Эрзин – мен сеңээ ынак мен» деп стелларны, Салгал аттыг стадионче кирер эжик чоогунга Тываның ат-сураглыг Арзылаң мөгези Эзирбен оглу Иргит Күдеректиң тураскаалын тургузары аныяктарның баштайгы сорулгазы ол.

Ол ажилдарны кылырынга эвээш эвес акша-төгөрик херек. Чарыгдалдарның санаашкынын Вячеслав Артаев кылгаш, эгелекчи бөлүктүң чыыжыңа сайгарып чугаалашкаш, аныяктарның мурнунда салдырган сорулгаларны күүседире-биле «Мен сеңээ ынак мен» деп улуг оюн-концерттиг марафон эрттирерин саналдаарга, аныяктар ону изии-биле деткээннер. «Эр-

зин кожуунуң аныяктары» деп шимчээшкин «Кожуунуң хөгжүлдизинге эвээш-биче-даа болза изивисти арттыраалыңар!» деп кыйгырылгы ажилдап эгелээни ол.

Февраль 18-те Эрзин сумузуңуң Кыргыс Сорукту аттыг Культура бажыңыга чон хөйү-биле чыылган. Оларның хөй кезии аныяктар болду. Чыылганнар-га марафоннуң сорулгазын эгелекчи бөлүктүң удуртукчузу Вячеслав Артаев, кожуунуң аныяктар хуралының даргазы Болат Кунучап таныштырган соонда, 33 кижикиржикчилиг аныяктарның солун концерти эгелээни.

Концерт үезинде Эрзин сумузуңуң аныяктарының бо онзагай дидим эгелээшкинин чон, удуртукчулар бүгү талазы-биле деткип, чагыс-сүмелерин бербишаан, материалдыг дузаны чедирип турдулар. Маңаа чүгле кожуунуң чону деткичилээни эвес, а кожуундан, Тывадан дашкаар өөренип турар чаңгыс чер-чурттуг студентилер безин эвээш эвес түңнүг акшаны шилчиткеннер. Ниитизи-биле бо марафонга 66,0 муң рубльди аныяктар ажилдап алганнар.

Материалдыг деткимчеге хей-аът кирген аныяктар улам сорук кирип, каш хонук белеткенгеш, Кызыл хоорайның чурттакчыларына концертин бараалгадып көргүскөш, 90,0 муң рубльдиң деткимчезин алгаш, каңнаар, шуткуур шеверлерни болгаш ажилчын аныяктарны эвилелдээш, ажилдап кирипкеннер.

«Эрзин кожуунуң аныяктары» шимчээшкинниң ажил-чорудулгазының кол башкарыкчылары Эрзинниң ортумак школазының башкызы Вячеслав Артаев, кожуунуң аныяктар хуралының даргазы Болат Кунучап, Качык сумузуңуң чагырга даргазы Шораан Шомбун, кожуунуң төп библиотеказының ажилдакчызы Айдар Соян олар-дыр. Каңнаар, шуткуур болгаш өске-даа нарын ажилдарны Мөңгө-Баадыр Нурзет, Александр Дүпчүр, Айдар Соян, Кежик Седи оларның бедик деңгелге кылганын демдеглээр апар. Оларның кылган ажилдары элөп читпес-даа, төөгүгө артар, чоннуң эртер оруун каастап турар мөңгө тураскаалдар-дыр.

Аныяк башкы Вячеслав Артаевтиң аныяктарның бот-идепкейиниң чылында боттандыраар дээн идеяларындан «Ийи чүрек», «Эрзин – мен сеңээ ынак мен» деп стелларны болгаш эгелекчи бөлүктүң база бир идепкейлиг кежигүнү Шораан Шомбунуң саналдааны-биле Тываның Арзылаң мөгези Эзирбен оглу Иргит

Күдеректиң тураскаалын кылып доо кожуун удуртукчуларының болгаш чиржилгези-биле байырлыг бай, ажыдышкынын кылганнар. Арзылаң И. Күдеректиң тураскаалының тавоон төрүттүнген чери Көжээлиг-Бул эккелген даштарны чыып, оң кы Александр Дүпчүрнүң шуткуп кылган өңнүг тураскаалын тургускан.

Эрзин кожуунуң аныяктарының чылын кылган ажилдарын чон биле үнөлээн. Вячеслав Артаевту гаалап турары-биле алырга, өскө жууннардан келген аалчылар ола кылып каан ажылын көргөш: «Бис ындыг тураскаалдар кылырынга ду көрүңер» деп турган-даа болду. Бо д

Эрзин сеңээ ынак мен.

аныяктарының ажил-чорудулгазы эгези-дир.

Келир чылын кожуун чагыргазы мурнунда сесерликти чаартып, эде кожуунче туристерни хаара тударына болур, оң төөгүлүг солун, ыдыктыг черин, аржаан-сугларын, бойдузунуң оң чурумалдыг черлерин, күш-ажылды алдарлыг кижилерин көргүскөн ко сайтызын тургускаш, интернетке сал

Арагалаашкыңа удур тайылбыр адарын күштелдирип, «адресстерни» кылырыңа идепкейлиг аныяктар киржилгезин чедип алыры дээш, оон өске ажилдарны аныяктарның күжү-кылыр сорулгалыг. Бо хуннерде Эрзиннүң кудумчуларында уруглар ой шөлчүгөштерде чуңгуларны чараш дошталдырып эгелээн.

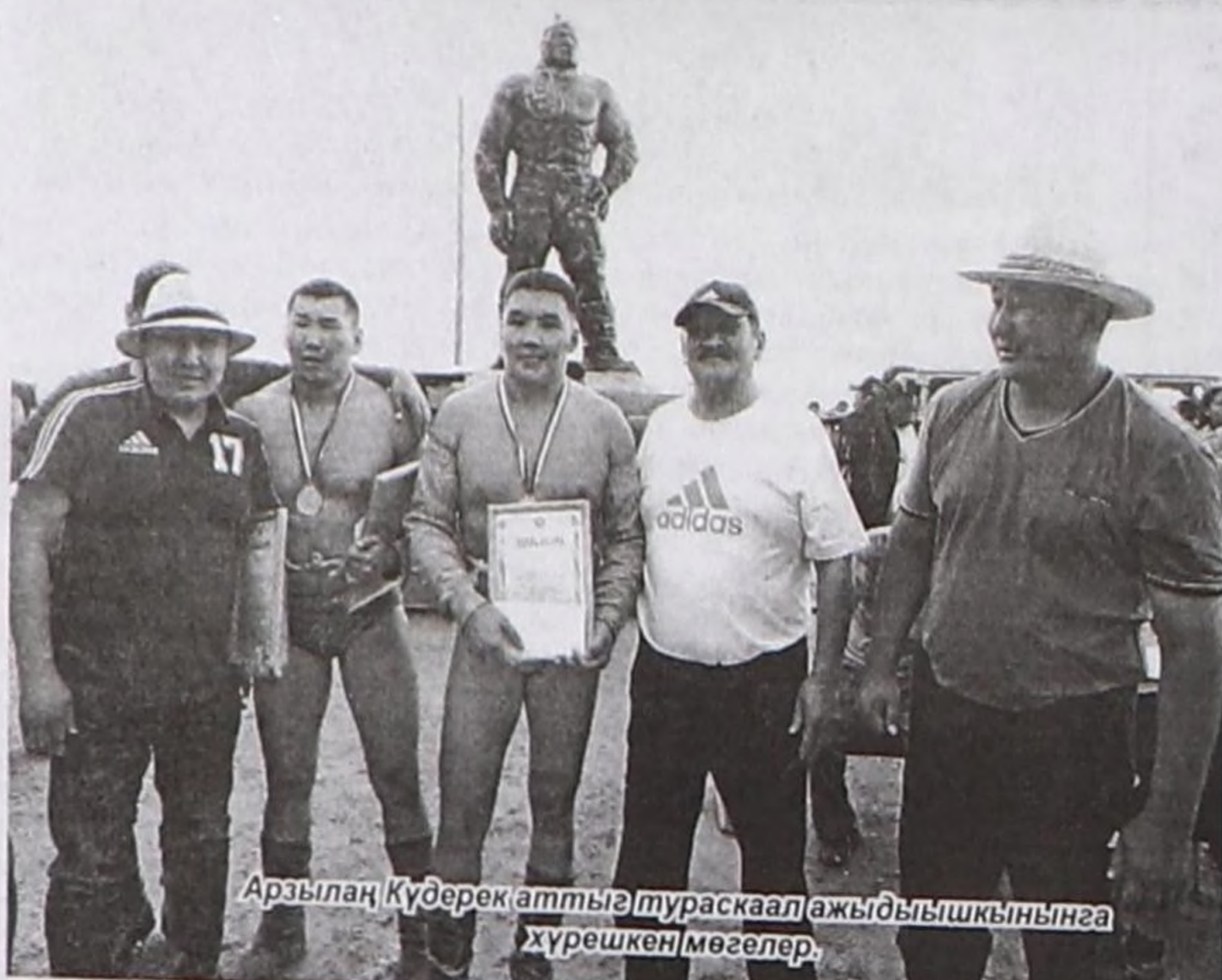
Вячеслав Артаев бодунуң чурттап-рар бажыңының девискээринде кожуун чонунга болгаш келген аалчыларга дуза көргүзөр ийи каът тудугну база кы турар. Оң кырыкка каадыңа аалчыны, туристерни хүлээп алып 10 олуг аалчылар бажыңы турар, а бирги каады оргтехника септээр, артык кезектер дар болгаш өске-даа ачы-дуза көргү өрээлдер турар. Ук тудугну келир чыл аялгалга кириер сорулгалыг.

Суг айтырыын шиитпирлээри-бичанында кудукту база кастырып алт. Бо тудугну кылырыңа чарыгдал эвээш эвес дээрзи билдингир. Оон өөр ишти, школада төөгү башкызы Бел Артаева-биле сүмөлөшкөш, өг-бүлөн бюджетин санап көргөш, ук тудугну туд деп шиитпирлээннер. Өг-бүлөзиниң ээзиниң тура-соруун, хей-аадын детк оон үзел-бодалдарын боттандыраар улуг деткимчени көргүзүп чоруур Вячеслав Артаеваның дузааргак мөзү-бүдү өскөлөргө үлөгер-чижек-тир.

Эрзин суурнуң аныяктарының бо элээшкинин кожуунуң өске сумулары аныяктары номчуп танышкаш, боттары суурларына бот-идепкейлиг аныяктар күжү-биле кандыг-ла-бир солун ажилдарны, хемчеглерни организаастаар дээрзи идеген каалыңар.

Халарбаа КАРА-ООО
күш-ажылдың хоочу

Эрзин кожуун

Арзылаң Күдерек аттыг тураскаал ажыдышкынынга хүрешкен мөгелер.

Концерттиң киржикчилери.

«ШЫННЫҢ» почтазындан

ЧОНУВУСТУҢ СЕТКИЛ-ХӨННҮ

«ШЫН»-БИЛЕ КАДЫ КЫРЫП...

СЕНДЕН ЭРГИМ СОЛУН ЧОК ТУР
шаамдан амга чедир
номчуп үнелээрим,
ынак «Шыным» сеңзэ
менди сунуп ор мен.

Дагы оран Мөңгүн-Тайгаа
Тарбаганнап өскөн болгаш,
Чараш чүүлге хандыкшылым
чажырбас мен, эргим «Шыным».

Тывам сайзыралын,
ишчи базымнарын,
чонувустуң төөгүзүн,
даарта келир өйүн
чокка шыны-биле
чырыдар сен.

Ынчангаштың «Шыным» сеңзэ
ынакшылым кызыгаар чок...
Сеткил-чүрээм ханызында
Сенден эргим солун чок-тур.

дан салбайн номчуп чоруур
рун солун — «Шыным» сеңзэ
тиргеним илередип,
чеدير мөгөөр мен.

Шынын» номчукчузу болгаш би-
зи, ооң ачы-буянын көрүп чо-
жилерниң бирээзи мен. Мээң

ижим, амыдырал-чуртталгам,
дыкчы салымым, чуртталгага
шылым, чонум-биле харылзаам

солун-биле сырый холбаалыг
сеткилимни үлежип олурарым
изагай сен Мөңгүн-Тайгам» деп

таар чырыкче үндүрген номумну
ылда «Сылдысчыгашка» парлаан
Бижээн чүүлдеримни, хөй-ле

теримни «Шын» солун чырыкче
араа үндүрүп келгенинге мөгөйип
мен. Ажы-биле чугаалаар бол-

ын» солун мээң башкым, кижизи-
м, сүмелекчим, чогаал ажылынга
чим болуп келгенин болгаш ук

биле кады өзүп, кыраанымны
бо-ла бүгүнү боттандыраарыңа
чуурун кирип чораан, ам-даа

чоруур Александр Шююнга база
Сааяга мөгөйип чоруур мен. Ол
Шаңгыр-оол Суванга, Светлана

рга болгаш солунуң өске-даа
акчыларыңа өөрүп четтиргеним
тим.

ишти Чечек Бөскековна Намгай-
не 1967 чылда өг-бүлө туткаш, бо

чылдың август 4-түн хүнүнде «Алдын ку-
давыс» эрттирер аас-кежиктиг болдуvus.
Бүгү эрткен чуртталгавыс меңзэ база
өөм иштинге бөдүүн эвес төөгү, хөлчөк
нарын шылгалда болгаш канчаар-даа
ажок улуг өөрүшкү болганын демдег-
лекседим. Ынчангаш ол «Алдын куданы»
чонум-биле база үлежир дээн бодал-
биле «Кады-кыраанымга» деп шүлүк
бижи алган мен. Ону «Шын» солунуң
номчукчуларыңа бараалгаттым.

КАДЫ-КЫРААНЫМГА

Каргы, Тожу ушпайн барган

самолеттар

Карам сеңзэ дужарыңа чылдак болуп,
ынакшылың мөңгө кызыл удазыны
Ынчан бисти чаңгыс черге
доңнап кагжык.

Амыдырал-чуртталганың дузун амзап,
Аас-кежикти, өөрүшкүнү кады эртип,
Өлүм билбес ынакшылга өпейледип,
Өргүн чоннуң аразында

чурттап чор бис.

Ажыл кылып, ырлап-шоорлап

чорумза-даа,

Арыг чүрээм сенде дээрзин

билир ийик сен.

Ажыл-ишчи туруштууң дээш,

бүдүштүүң дээш

Алды-Ишкин кызы сеңзэ мөгөөр мен.

Бежен чылдың нүүрүн түңнээн

«Алдын куда»

Мени, сени улам чүгөп, сорул кириди.
Чонувустуң, зштиң-өөрнүң йөрзөл сөзү
Чолдуң оруун айткап бээр

сылдыс болду.

Чуртталгавыс оруун черле

чандыр баспайн,

Чурттап эрткен үевисче хая көрүп,

Арат чонга, салгалдарга үлегер бооп,

Ам-даа чүс чыл кады чурттаал,

кады-кыраан!

Адыг-оол НАМГАЙ-ООЛ,

ТР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң

кежигүнү.

Мөңгүн-Тайга кожуун.

Бирги классчылар башкызы Айлаңмаа Кыргысовна
(Данзырын) Чангы-биле. 1978 чыл.

Башкыларывыска мөгөйүг

ЧЫЛДАР ШУУЖУП
ЭРТСЕ-ДАА

Арыскан ортумак школазы бо
чылдың ноябрь айда 85 чыл оюн
демдеглээн. Амгы үеде бис боттары-
выс төрзэн школавыста эге класстар
башкылары болуп ажылдап чоруур
бис. Чылдар шуужуп эртсе-даа, бисти
эртем-билигге чедирип каан башкыла-
рывыска мөгөйүп, оларның дугайын-
да сактып бижири-дир бис.

1978-1979 өөредилге чылында чаа тут-
тунган школавыс ажыттыган. Ол өөредилге
чылы биске эң эргим база төөгүдө уттундур-
бас кылдыр арткан. Чүге дээрге 2 каът чаа
чараш школань белеткел клазынче, ийи
аңгы класс болуп алгаш, кирер аас-кежиктиг
болган бис. «А» болгаш «Б» классты ийи
башкы удуртуп турган. «А» классты стажтыг,
дуржулгалыг башкы Дарыңмаа Сатовна
Чүлдүм, а «Б» классты башкы училище-
зин чаа-ла дооскаш келген аныяк башкы
Айлаңмаа Кыргысовна Данзырын алгаш,
ажылдап кирипкеннер. Оон А.К. Данзырын
өгленип алгаш, ам Чангы деп фамилияны
эдилеп чоруур.

1978-1979 өөредилге чылында үжүк-
бижик билбес бичии чаштар бистерни бо ийи
башкывыс быжыг билигиги кижилер кылдыр

өөредир дээш, бүгү күжүн харамнанмаан.
Олар биске эртем-билигге оруктун эжиин
ажытканнар.

Амгы үеде хоочун башкывыс Д.С. Чүлдүм
бистиң аравыста чок-даа болза, башкывыс-
ты утпайн сактып чоруур бис. Чораан болза,
ноябрь 5-тиң хүнүнде ол 80 харлаар турган.

Ынчангы аныяк башкывыс Айлаңмаа
Кыргысовна Чангы амгы үеде хүндүлүг
дыштанылгаже үнген-даа болза, Улуг-Хем
кожуунуң өөредилге эргелинде ажылдап
чорууру биске өөрүнчүг.

Улуг класстарга өөренип турувуста, кла-
зывыс башкыларыңа: Болат-оол Кыргыс-
ович Будуп, Фаина Кыргысовна Бадыгыр,
Владимир Монгушович Көшкендей ажылдап
чорааннар.

Башкыларывыс ачызында 1989 чылдың
доозукчуларының аразындан эртем-билиг
чедип алган башкылар, эмчилер, даргалар,
библиотека, банк, саң-хөө ажылдакчыла-
ры, малчыннар, артистер, онза байдалдар
албанының ажылдакчылары дээш кымнар-
ны чок дээр.

Ынчангаш өскөн-төрзэн Арыскан ортумак
школавыстың 85 чыл ою-биле 1989 чылдың
доозукчуларының мурнундан башкыла-
рывыска черге чедир мөгөйүп, улуу-биле
четтиргенивисти илереттис. Башкыла-
рывыска ынак, оларга чоргаарланыр бис!

Роляна КОНГАР,
Марина МОНГУШ,
1989 чылдың доозукчулары.

УДУРТУКЧУ ДУГАЙЫНДА

ДЫ АЖЫЛДААНЫМ
НЭЭ ӨӨРЕДИГЛИГ

6 чылдың сес айның бир хүнүнде чы-
г ажылдап олурумда, телефон долгап
«Алло, херээженнер эвилелиниң
Ирина Шекпер-ооловна деп кижиги
спубликаның херээженнер эвилелинге
а яамызының мурнундан ниити куль-
эки билир, бистиң ажылывыска эң-не
жи херээжен төлзэ кылдыр силерни
ди. Херээженнер чөвүлелиниң чыы-
чалап тур бис, Зоя Доржуевна» деп
«Меңзэ мындыг медег бергениңер
тирдим, ынчалза-даа Культура яамы-
менден артык дарга херээженнер бар
— дээримге, Ирина Шекпер-ооловна:
Оюнович силерни аажок идепкейжи,
итичи, бүгү-россия база республика
соңгулдаларның эң-не идепкейжизи
еледи. Ынчангаш силерге бис бүзүрөп
Зоя Доржуевна. Силерни эртен ийи
уралче келириңерни чаладывыс» —
азын доосту.

Фон таварыштыр Ирина Шекпер-
аның сөстери шиитпирлиг болду,
ш хуралга чеде бердим. «Дом быта»
ның ийиги каадында болду. Кабинетче
ире бээримге, аажок чазык, чугаакыр,
шевергин херээжен кижиги мени эртип
ичке чалады.

убликаның херээженнер эвилелиниң
ланын, чөвүлел кежигүннериниң
ажылдар кылырын Ирина Шекпер-
а кончуг угуулгалыг эрттирди. Ол
өтөлзөш республиканың херээженнер

эвилелиниң бюро кежигүнү кылдыр 1996
чылдан 2008 чылга чедир идепкейлиг кирип
келдим. Бо эрткен 12 чыл дургузунда бистиң
даргавыс Ирина Шекпер-ооловна Очур бюро
кежигүннерин кончуг шын башкарып, ажыл
планын тодаргай айтып берип, Чөвүлелдин
ажылын кончуг билдирлиг удуртуп турду.

Бюро кежигүннериниң ажылы дыка чы-
мыштыг, аңаа хөй янзы чагаалар кээр, да-
рый дүрген харыылаар дээш база оон-даа
көвей ажылдар турду. Өг-бүлө, чуртталга-
базың айтырыгылары, шаңнал-мактал дээш
кандыг айтырыгыларны шиитпирлевес дээр.
Бюро кежигүннери удаа-дараа чыгып,
республиканың херээжен чонунга хамааржыр
айтырыгыларны Ирина Шекпер-ооловнаның эки
удуртулгазы-биле кылып турдуvus.

1998 чылда тыва херээжен чонунуң шим-
чээшкенинден бээр 70 чыл оюнга бюро дыка
көвей ажылдарны кылып чоруткан, делгел-
гелер, мөөрейлер база мээң чогаатканым
республика чергелиг улусчу чогаалдыгының
«Тыва — бистиң өргээвис» деп фестивалга
үш муң ажыг херээжен чон идепкейжи ки-
ришкеннер. Херээженнер шимчээшкениниң
75 чылында база катап тургустунганындан 10
чылында хемчеглерге дөрт муң ажыг херээ-
женнер киришкен.

Кызып ажылдааным түңнелдери кылдыр
Ирина Шекпер-ооловна мени шаңналдарже
база кириген. Хүндүлел бижиктер болгаш
Россияның Херээженнер эвилелиниң меда-
лы-биле шаңнаанынга өөрүп чоруур мен.
Ирина Шекпер-ооловна Очур-биле хөй-ниити
ажылынга кады ажылдааным меңзэ улуг
өөредиглиг, билдирлиг болганынга амырап,
четтиргеним илередип, мөгөйүп чор мен.

Зоя МОНГУШ,

Тыва Республиканың культуразының
алдарлыг ажылдакчызы.

Ак халаттыг кижилер

АЖЫЛ-ЧОРУДУЛGAZY ЭКИ

Республиканың кеш болгаш
шээр аарыглар эмнелгезин кол
эмчи Уран-Херел Куулар 10 ажыг
чылдар дургузунда билдирлиг
удуртуп турар.

Эмчи Өвүр кожуунуң Хандагай-
ты суурга төрүттүнген. 1985 чылда
Чадаананың 1 дугаар школазын, 1994
чылда Кемеровонуң эмчи институтун
дооскан. 1995 чылда Новокузнецкениң
билиг бедидер институтунга кеш
болгаш шээр аарыглар талазы-биле
белеткелди алгаш, Өвүр кожуунуң
төп эмнелгезинге ажылдай берген.
1999-2001 чылдарда Новокузнецкениң
эмчи институтунуң ординатуразын
дооскаш, амгы ажылдап турар эм-
нелгезинге уруглар эмчизи, улаштыр
профилактика талазы-биле килдистин
эргелекчизи, а 2007 чылдан эгелеп кол
эмчизи болуп ажылдап турар.

Амгы үеде эмнелгениң материал-
техниктиг баазасы экижээн. Федерал-
дыг программаның деткимчези-биле
эмнелгеде амгы үени-биле дериттин-
ген чаа лаборатория ажылдап турар.
Кожуун бүрүзү лаборатория дериг-
херекселдери база Улуг-Хем, Кызыл,
Барыын-Хемчик кожууннарының
эмнелгелери ИФА-анализаторлар-би-
ле хандыртыган. Чаартылгалардан
эмнелгеде чараштаныр кабинет ажыт-
тыган. Ында 4 эмчи ажылдап турар.

Эмнелгениң оран-савазы эрги-даа
болза, санитарлыг дүрүмнерге дүгжүп

турар кылдыр септеп алган. Чыдар
оруннарының саны эвээжеп турар. Эм-
таң хандырылганының талазы-биле
байдал база эки.

Школачылар аразында шээр аарыг-
лар-биле аарып турарларның саны
2016 чыл-биле деңгээрге, бо чылын
2,4 катап эвээжээн. Кожуун, хоорайның
школачыларының директорлары-биле
дугурушкан график езугаар профи-
лактиктиг ажылдарны чорудуп турар.

Мөңгүн-Тайга, Эрзин, Бай-Тайга,
Тожу, Чаа-Хөл, Тере-Хөл кожууннар-
дан аңгыда, эмнелгелерде кеш болгаш
шээр аарыглар эмчилери четчелеттин-
ген. Ол кожууннар-биле телефон дам-
чыштыр харылзажып, ажылды чорудуп
турар. Бо чылын 5 эмчи доозуп келген.

Школачы чылдарын сактып ора,
кол эмчи хүндүткелдиг башкылары
Николай Энчек-Кулаковичини, Ми-
хаил Васильевичини чылыы-биле
чугаалаар.

2013 чылда кеш болгаш шээр
аарыглар эмнелгези «Республиканың
тергиин ажылдыг эмнелгези» деп
шаңналдың тилекчизи болганы Уран-
Херел Чечек-ооловичиге база коллек-
тивинге улуг чоргаарал. Эки ажыл-
чорудулгазы дээш Россияның Кадык
камгалал яамызының, федералдыг
профэвилелдер дээш республика
чергелиг хөй-хөй хүндүлел бижиктери-
биле кол эмчи шаңнаткан.

Светлана САТ,
Кызыл хоорай.

ЧАРЛАЛ

РЕКЛАМА

ЧАРЛАЛ

РЕКЛАМА

ЧАРЛАЛ

Большой ассортимент колбасных изделий по абаканским ценам, рыбная и мясная заморозка, все продукты питания.

Принимаем новогодние заявки на СЛАДКИЕ ПОДАРОКИ в большом ассортименте по оптовым ценам на Ваш заказ.

Звонить по телефонам: 8-929-317-9702 и 8-983-593-6436.

База «Обувь», склад 11/1. Переулочек Загородный, 19.

«ШЫН» солунну «Гаруда» төп садыгның 1-ги каъдында, 21 дугаар киоскиден (ногаа аймаа залы) садып ал болур.

Вашу рекламу прочтет вся Тува на страницах газеты «ШЫН».

«ШЫН» — газета, которая распространяется по всей территории республики. Т: 2-18-10.

Сумкалар, рюкзактар 50 ХУУ ЧИИГЕЛДЕЛИГ чемоданнар А-дан Я-га чеди

Кызыл хоорай, Лопсанчап кудумчузу, бажың 35, «КОНТИНЕНТ» сады 29 дугаарлыг зал.

ЧИИГЕЛДЕЛЕР 2017 ЧЫЛДЫН НОЯБРЬ 22-ден ДЕКАБРЬ 31-ге чед күштүг, чүгле сумкалар болгаш рюкзактарга.

ОГРН 306171721900028. Сертифицированно, Рен

АЛДЫН, МӨНГҮН САДЫП АЛЫР МЕН.

ӨРТЭЭ ААР

8-923-338-9188,
8-902-996-2243

ОГРН 304246417300108 Реклама.

ИВАН ЯРЫГИН АТТЫГ СПОРТ КОМПЛЕКИЗИНДЕ

бичии оолдар, уругларны өөредир-биле тыва хүреш, сумо бөлүүнге хүлээп ал турар.

Бир айда өртээ 2500 рубль.

Болур хүннери: понедельник, среда, пятница.

Эртенги үеде 9.00 шактан 10.00 шакка чедер.

Дүштеки үеде 15.00 шактан 16.00 шакка чедер.

База чиигелде кылдыр 8 катап бассейнге халас эштир.

Тренер-башкы: Баасан Андреевич Баткар — Тыва Республиканың Ничын мөгези, сумога спорт мастери, оолдар аразында Европа чемпиону, сумога бичии оолдар аразында Делегей чергелиг чемпион, аныяктар аразында 3 дакпыр Наадым чемпиону.

Харылзажыр телефону: 2-16-16.

Ол ышкаш бичии оолдар, уругларны бассейнге эштип өөредир бөлүкче база хүлээп ал турар.

Бир айда өртээ 2400 рубль (12 катап баар).

Кичээл шактары:

9.00-10.00 — 11 хардан өрү.

10.00-11.00 — 7-10 хар.

14.00-15.00 — 7-10 хар.

15.00-16.00 — 10-12 хар.

16.00-17.00 — 13 хардан өрү.

18.00-19.00 — школа назыны четпээн 5-6 хар.

Неделяда 3 катап болур, хүннери: вторник, четверг, суббота, аңаа немей чиигелде — улуг-хүн санында халас эштир.

Тренер-башкы: Донгак Сайын-Белек Алдын-оолович.

Бодунга ал алыры-биле:

1. Эмчи справказы (дерматолог, я/гист, педиатр).

2. Сугга эштир хеп, бөрт, карак шили, чунар-бажыңга ажыглаар херекселдер.

Харылзажыр телефону: 2-16-16.

ХЕВИСТЕР ЧУП ТУРАР чедирилгелиг

ПЕНСИОНЕРЛЕРГЕ ЧИИГЕЛДЕ — 10 ХУУ

Харылзажыр телефону: 8-923-545-408

АДРЕЗИВИС: Кызыл хоорай, Магистральный ку чузу, бажың 28. ЧИИГЕЛДЕ сентябрь 1-ден декабрь 31-ге чедер.

ООО «Магистральная». ОГРН 11617190

УАЗ автомашинага артык кезектерни садып база ЧАГЫДЫП ал болур!

Чагыдар болза (УАЗ, ВАЗ, ГАЗ) өртээ Новосибирск хоорайны болур. 10 хууга чедир чиигелделиг

Өнчү хевиринден хамаарылга чокка (бюджет — 44-ФЗ-ның 93 чүүлүнүн 1 кезээниң 4 пунктузун езугаар) организацияларны болгаш албан черлерин таарымчалыг керээ езугаар кады ажылдажылгаже чалап тур бис.

Кызыл хоорай, Интернациональная кудумчузу, 115 (2 кат) тел. 8-913-358-08-88.

Чагыдылга-2018 чоруп турар

«ШЫН» — ТӨӨГҮЛҮГ СОЛУН

«Шын» солуннуң 2018 чылда чагыдылгазы Тываның бүгү почта салбырларында бо хүннерде чоруп турар. Ынчангаш «Шынны» үезинде чагыдып алырынче республиканың ырак-чоок булуңнарында чурттап турар хүндүлүг чонувусту, бижикчилеривисти, номчукчуларывысты кыйгырдывыс!

«ШЫН» СОЛУННУҢ

ЧАГЫДЫЛГАЗЫНЫҢ ӨРТЭЭ

Почта таварыштыр хуу кижилерге:

Чартык чылда — 1078 рубль 98 көпеек.

Кварталда — 539 рубль 49 көпеек.

1 айда — 179 рубль 83 көпеек.

Почта таварыштыр организацияларга:

Чартык чылда — 1138 рубль 98 көпеек.

Кварталда — 569 рубль 49 көпеек.

1 айда — 189 рубль 83 көпеек.

Хүндүлүг чонувус! «Шын» солунну үезинде чагыдып номчунар!

РЕДАКЦИЯДАН БОТТАРЫ КЭЭП АЛЫР КЫЛДЫР ЧАГЫДАР БОЛЗА

хуу кижилерге:

Чартык чылда — 576 рубль 00 көпеек.

Кварталда — 288 рубль 00 көпеек.

1 айда — 96 рубль 00 көпеек.

организацияларга:

Чартык чылда — 720 рубль 00 көпеек.

Кварталда — 360 рубль 00 көпеек.

1 айда — 120 рубль 00 көпеек.

солуннуң сайтызы: //shyn.ru

электроннуг почтазы: shyntuva@mail.ru shyntuva@yandex.ru

Неделяның тиражы: 11844 экз. Үндүрүлгениң тиражы: 3768

«ШЫН»

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Информатизация болгаш харылзаа яамызы.

Кол редактор А.С. ШОЮН

Редакцияның болгаш үндүрүкчүнүн адреси: 667000. Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, каб.: 29-32

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор А.С. Шююн — 2-01-35. Кол редакторнуң оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар Д.С. Монгуш — 2-17-91.

Секретарь В.М. Чактар — 2-30-69; тел/факс (394-22) 2-30-69. Бухгалтерия, реклама, чарлал килдизи (Н.Б.-Б. Оюн, Н.К. Санчай-оол, А.А. Лагзы) — 2-18-10.

РЕДАКЦИЯНЫҢ КИЛДИСТЕРИ:

Нийтирилел-политиктиг (редактору Ш.М. Суван, корр. А.А. Ондар). Экономика, үлөтпүр болгаш көдээ ажыл-агый (редактору А.Н. Соян). Социал айтырыглар (редактору Н.С. Эрзеп, корр. Ш.Н. Ховалыг) — 2-17-94. Культура, чогаал, медээлер база спорт килдизи (редактору Э.Н. Кол). Очулга (редактору Д.И. Чыдым, очулдурукчу А.К. Ооржак). Солун чыскаакчылары С.Н. Монгуш, А.К. Ооржак. Корректорлар А.Ч. Чамзырын, Ч.Н. Мачык.

Расч. счет № 40603810900004000277 Корр. счет № 30101810500000000735 БИК 049304735 ИНН 1701008465 КПП 170101001 ОАО АБ «Народный Банк Республики Тыва» г. Кызыл.

Харылзаа, информация технологиялары болгаш массалыг коммуникациялар адырынга хайгаарал талазы-биле Федералдыг албаның Тыва Республика талазы-биле эргелели «Шын» солунну 2012 чылдың декабрь 3-те бүртүккөн. Херечилелдин дугаары — ПИ № ТУ17-00068.

Солуну «Тываполиграф» ААН-ге парлан. (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко, 1). Солунда парлаттыг материалдарын авторларының бодалдары редакцияның туружукчулары дүүшпейн барып болур. Айыттыг саннары болгаш өскө-даа фактылары, дындагылары дээш авторлар боттары харылзаар.

Чагыдылга индекс: хуу кижилерге — 11530, организацияларга — 31730. Солун неделяда үш катап үнер. Хемчээли 3 парлаар ама. Номери парлагже дужааганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 18.00. Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче догору.